

Prstni odtis

Zarja Rustja

V poznih 90-ih letih prejšnjega stoletja se je začela revolucija na področju biometrije kot sredstva za primarni varnostni dostop in v nekaterih primerih kot nadomestna tehnologija za starejše oblike identifikacije (Maguire 2009: 9). Biometrija je izraz za tehnologijo merjenja, analiziranja in obdelave edinstvenih bioloških značilnosti in vedenjskih lastnosti, kot so prstni odtisi, očesne mrežnice, šarenice, obrazni vzorci, geometrija rok in telesne vonjave. Uporablja se lahko za identifikacijo ali prepoznavanje oseb, ali za avtoidentifikacijo ali preverjanje, če je določena oseba tista, za katero se izdaja (Btihaj 2013: 11).

Ljudje s potnimi listi držav Evropske unije se s to tehnologijo srečujemo vsakodnevno, a ji običajno ne posvečamo pozornosti, za ljudi, ki prihajajo iz držav globalnega Juga, pa ima veliko večji pomen. Nekaj najbolj vsakdanjega kot je prstni odtis, zanje običajno pomeni ključ, ki določa ali jim bo omogočen vstop v določeno državo in posledično možnost vložitve prošnje za mednarodno zaščito, ali pa bodo zaprti v tranzitni center in mnogi tudi nasilno vrnjeni nazaj (gl. **detencija** in **pušbek**).

Evropska Unija si je od 90-ih letih prejšnjega stoletja začela prizadevati, da bi imele njene članice poenoten sistem na področju mednarodne zaščite, zato je začela razvijati skupni evropski azilni sistem, pri katerem so vzpostavili nadnacionalni mehanizem za določitev pristojne države (Hubman 2017: 6). To so dosegli z uvedbo **Dublinskega sistema** (natančneje, z Dublinsko uredbo), ki določa, da je lahko le ena država članica v celoti pristojna in odgovorna za posamezno prošnjo za azil – to je prva država, v katero pridejo ljudje na poti in v njej zaprosijo za azil. Eden izmed prvih postopkov, ki sledi vlogi prošnje za azil, je odvzem prstnih odtisov. Nato posameznikove prstne odtise preverjajo v številnih virih in bazah, med katerimi je ključen Eurodac, ki vsebuje digitalne prstne odtise vseh oseb, starejših od 14 let, ki prosijo za azil v eni od držav Evropske Unije. Tako se prstni odtisi primerjajo z drugimi digitaliziranimi odtisi v centralni zbirki podatkov, ki je odgovorna za shranjevanje in primerjanje novih prstnih odtisov z že shranjenimi (Btihaj 2013: 14). Namen tega postopka je torej ugotoviti, ali je oseba že poskušala zaprositi za azil: v primeru, da se prstni odtisi prosilca za azil ujemajo s tistimi, ki so že shranjeni v osrednji zbirki podatkov, bo oseba lahko deportirana v državo, kjer je prvič zaprosila za azil.

V času terenskega dela, ki smo ga v sklopu predmeta antropologija migracij opravljali v Trstu in bližnji okolici konec marca 2023, je bilo o prstnih odtisih veliko govora. Tako so med pogovori s prosilci za azil v begunskem zbirnem centru na Proseku (it. Prosecco) vsi sogovorniki na določeni točki pogovora spregovorili o svoji izkušnji z odvzemom prstnih odtisov. Prav v vsaki pripovedi so bile omenjene izkušnje nasilja na mejah s strani policije ali drugih državnih organov, občutki strahu in tesnobe. Očitno je bilo, da je zanje odvzem prstnih odtisov predstavljal zelo negativno in morda celo travmatično izkušnjo. To je bilo še posebej razvidno, ko sem posvetila nekaj več pozornosti besedam, ki so jih sogovorniki uporabljali: namesto stavka "They took my fingerprints," so vsi, brez izjeme, izjavili "They took my fingers" ali "They have my fingers". Čeprav bi tako izražanje lahko pripisali pomanjkljivemu znanju angleškega jezika nekaterih sogovornikov, menim, da za tem stoji nekaj več. Ob poslušanju njihovih pripovedi, se mi je zdelo, da so z izbiro teh besed zavestno ali nezavestno želeli sporočiti, da so jim policisti vzeli del telesa, del njih samih in ta del imajo še vedno v lasti. Začela sem razmišljati o tem, kaj praksa odvzemanja prstnih odtisov pravzaprav pomeni za njihovo identiteto in samopodobo.

Pri razmišljanju o uporabi biometričnih podatkov za upravljanje in kontrolo migracij je potrebno upoštevati, kako ljudje razumejo in osmišljajo stvari. Med organi, ki to tehnologijo uporabljajo, namreč velja prepričanje, da lahko biometrični podatki nesporno dokažejo posameznikovo identiteto (istovetnost) in s tem omogočajo obtožiti oziroma obsoditi ljudi, če oporekajo navedbam tega, kar navajajo njihovi biometrični podatki. S preverjanjem, ali imajo prstni odtisi osebe več "zadetkov", lahko namreč Eurodac rekonstruira časovnico posameznikovega gibanja po državah članicah Evropske unije, s čemer lahko preverijo verodostojnost njegove zgodbe v vsebinskem intervjuju, ki je del postopka pri priznavanju mednarodne zaščite. Neomajnost biometričnih podatkov kot pravnega dokaza je del sodne prakse, kjer se ujemanje prstnih odtisov ne uporablja le za ugotavljanje identitete, ampak tudi istovetnosti (Metcalf 2022: 54). Vendar pa prstni odtis lahko razumemo zgolj kot enodimenzionalno podobo človeka, ki temelji le na biometričnih podatkih in zato izključuje vse ostale dimenzije posamezne osebe: njeno zgodbo, izkušnje in zgodovino. Kot ugotavlja Philippa Metcalfe, gre za razkorak med odvzetim prstnim odtisom in kompleksnostjo človekove samopodobe (2022: 55).

Na tej točki se zdi omembe vredno, da je jemanje prstnih odtisov državljanom dovoljeno le pri izdelavi biometrične osebne izkaznice ali potnega lista, prehodih državnih mej ter pri hudih kaznivih dejanjih, pri katerih se lahko osumljencem odvzame prostost ali odredi pripor. V kontekstu evropskega migracijskega režima pa je ta praksa postala v večini evropskih držav povsem normalizirana in rutinizirana. Ta način biometričnega nadzora

torej ključno prispeva k kriminalizaciji ljudi na poti, saj se jih povezuje s kriminalom in ilegalnostjo. Vse to dodatno podžiga **varnostnizacijski** diskurz, ki temelji na strahu, nezaupanju in sumničanju (Btihaj 2013: 16). Migracije se namreč dojema kot pojav, ki povzroča zaskrbljenost za varnost, zato se nanje odziva z nadzorom in kaznovanjem: odvrčanje, preprečevanje, pridržanje in izgon pa so postali prevladujoč politični odzivi na ta pojav. Vse to, skupaj z združitvijo kazenskega in upravnega prava, vodi k nastanku pojava **krimigracije** (Kogovšek Šalomon 2017).

Vprašanje prstnih odtisov pa si je potrebno ogledati še z druge strani, s strani **avtonomije migracij**. Dejstvo je, da se ljudje preseljujejo ne glede na nadzor in omejitve. Na eni strani so torej tovrstne omejitve sredstvo nadzora, na drugi strani pa način, kako se temu nadzoru izogniti. Ena izmed strategij ljudi na poti je vezana tudi na odvzemanje prstnih odtisov. Med terenskim delom sem zasledila, da so sogovorniki pripovedovali, da si nekateri ljudje, ki so jim bili prstni odtisi odvzeti, v strahu pred deportacijo prstne odtise izžgejo, prešijejo ali celo polijejo s kislino. O podobnih primerih pišejo tudi drugi raziskovalci. Med njimi Jonathan P. Aus (2006) opisuje primere prosilcev za azil na Švedskem, kjer so tovrstne prakse izvajali že v prvem letu delovanja Eurodaca. Aus ob tem navaja člana švedskega odbora za migracije, ki je poročal o "brazgotinah od rezanja z noži in britvicami ali celih prstnih odtisih, ki so popolnoma uničeni, zaradi uporabe kisline ali kakšnega drugega izdelka" (2006: 13).

Vidimo lahko torej, da se uničevanje prstnih odtisov, kot odziv na sistem Eurodac, dogaja že od samega začetka vzpostavitve tega sistema. Ta dejanja prosilcev za azil bi bilo napačno imenovati poškodbe, saj gre za način samopohabe kot sredstva za preživetje. In kako se na to odzovejo organi kazenskega pregona? V primeru Norveške so problem skušali obvladati s strategijo odvrčanja, vključno z neposrednim odvzemanjem prostosti (Aus 2006: 13). Kot pri marsikateri drugi praksi evropskih politik se tudi tu opazi, da se dejanja, ki niso povezana z migracijami, ne kaznuje, nasprotno pa se v primerih ljudi na poti njihova dejanja kriminalizira do te mere, da je osebam odvzeta prostost.

Čeprav so prstni odtisi nekaj, kar je skupno vsem človeškim bitjem, pa so v migracijskih politikah in praksah uporabljeni za nadzorovanje, razvrščanje in kriminaliziranje ljudi na poti. Namesto, da se prisluhne posameznikovi zgodbi, izkušnjam in stiskam, en sam kvadratni centimeter kože odloča o njegovi usodi.

25. 6. 2024.

Literatura

Aus, P. Jonathan 2006. "Eurodac: A Solution Looking for a Problem?" *European Integration online Papers* 10.

Btihaj, Ajana. 2013. "Asylum, Identity Management and Biometric Control". *Journal of Refugee Studies* 264: 576-595.

Hubman, Manja. 2017. "Pristojnost države, da odloča o prošnji za mednarodno zaščito". Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani (magistarsko delo).

Kogovšek Šalomon, Neža. 2017. "Mass Migration, Crimmigration and Defiance". *Southeastern Europe* 41: 251-275.

Maguire, Mark. 2009. "The Birth of Biometric Security". *Anthropology Today* 25/2: 9-14.

Metcalfe, Philippa. 2022. »"Autonomy of Migration and the Radical Imagination. Exploring Alternative Imaginaries within a Biometric Border". *Geopolitics* 27/1: 47-69.

Bilješke

Tekst je napisan u okviru kolegija Antropologija migracija Uršule Lipovec Čebren i Ambroža Kvartiča na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani.